

KESKKONNAMINISTEERIUM

EESTI
KESKKONNA-
HARIDUSE
ÜHING

Keskkonnahariduslike õppeprogrammide juhendaja pädevusmudel

Sisukord

Taustast	3
Pädevusmudeli eesmärgid	4
Pädevusmudeli loomise protsess	4
Pädevusmudeli struktuur	4
Keskkonnahariduslike õppeprogrammide juhendajate pädevused	6
VALDKOND 1. Juhendaja on õppimist toetava keskkonna looja	7
Pädevus 1.1. Juhendaja on õppija motivatsiooni toetaja	7
Pädevus 1.2. Juhendaja on sügava õppimise ja õpioskuste arengu toetaja	7
Pädevus 1.3. Juhendaja on turvalise keskkonna looja ja hoidja	8
VALDKOND 2. Juhendaja on looduse ja säästva arengu valdkonna asjatundja	9
Pädevus 2.1. Juhendaja on looduse valdkonna tundja ja säästva arengu põhimõtetega lõimija	9
Pädevus 2.2. Juhendaja on õppekava õppeprogrammiga siduja	10
Pädevus 2.3. Juhendaja on keskkonnahoidlike väärtuste kandja	10
VALDKOND 3. Juhendaja on ennastjuhtiv ja koostöine tegutseja	11
Pädevus 3.1. Juhendaja on paindlik professionaal ja enesearengule suunatud õppija	11
Pädevus 3.2. Juhendaja on sotsiaal-emotsionaalsete oskuste rakendaja	11
Pädevus 3.3. Juhendaja on koostöö väärtustaja ja algataja	12
Kasutatavad mõisted	13
Pädevusmudeli väljatöötamisel kasutatud allikad	14
Üldosa	15

Taustast

Eesti keskkonnahariduse valdkond on mitmekesine, loodud on erisuguseid keskkonnahariduslike õppeprogramme, keskkonnahariduslike tegevusi korraldab üle 160 organisatsiooni. 2017. aastal allkirjastasid Haridus- ja Teadusministeerium ning Keskkonnaministeerium ühise tegevuse memorandum, milles väljendasid tahet arendada jätkusuutlikku (kestlikku) arengut toetavat haridust ja teha koostööd. Memorandumi rakenduskavaks on eri sihtrühmade koostöös valminud „Keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskava 2019–2022“, mida uuendatakse aastateks 2023–2025. Kava üks eesmärke on kvaliteedisüsteem, mis

- toetab keskkonnahariduse pakujate mitmekesisust,
- on lihtsasti hallatav ja kergesti mõistetav,
- tagab heatasemelise keskkonnahariduse ja
- toetab keskkonnahariduslike õppeprogrammide juhendajate arengut.

Kvaliteedisüsteemi loomine toetab laiemalt ka „Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035“ ja „Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030“ eesmärkide saavutamist. Ühiskonda ja looduskeskkonda säästev areng on neis mõlemas läbiv põhimõte. Haridusvaldkonna arengukava keskmes on mh pädevad ja motiveeritud õpetajad ja koolijuhid, mitmekesine õpikeskkond ning õppijast lähtuv õpe, mis on andnud täiendava tõuke ka juhendaja pädevusmudeli loomiseks.

Keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskava koostamisele eelnesid uuringud, mis näitasid, et keskkonnahariduskeskustes pakutavad õppeprogrammid on erineva kvaliteediga, samuti pole sätestatud pädevusnõudeid programmide juhendajatele. Seetõttu toodi välja vajadus toetada keskkonnahariduse organisatsioone töötajate arendamisel, eelkõige ühise võrgustiku (ehk Eesti Keskkonnahariduse Ühingu, edaspidi EKHÜ) kaudu. Võrgustiku ülesandeks on defineerida keskkonnahariduslike õppeprogrammide juhendajate pädevusnõuded ja korraldada keskkonnahariduse valdkonnas töötajatele koolitusi. (Loodus- ja keskkonnahariduskeskustele nõuete seadmine, 2016)

EKHÜ algatas pädevusnõuete koostamise protsessi 2020. aastal ning keskkonnahariduslike õppeprogrammide juhendajate pädevusmudeli loomine algas oktoobris 2021 SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse (edaspidi KIKi) rahastatava projekti „**Juhendaja pädevus – keskkonnahariduse kvaliteedi võti**“ raames. Käesolev dokument on antud protsessi esimeseks väljundiks.

Pädevusmodeli eesmärgid

Pädevusmodeli põhieesmärk on keskkonnahariduse kvaliteedi edendamine valdkonnas tegutsevate spetsialistide pädevuste arenguks võimaluste loomise kaudu, sh

- juhendajate professionaalse arengu toetamine, pakkudes süsteemset raamistikku, mis võimaldab juhendajal hinnata enda pädevusi keskkonnahariduses, seada isiklike arengueesmärke ja määrata teed nende suunas liikumiseks;
- keskkonnahariduskeskuste, looduskoolide, muuseumide, MTÜde jt keskkonnahariduslike programmide pakujate tegevusvõime suurendamine ja kvaliteedi parandamine, toetades kesku-seid arendustegevuste kavandamisel ja uute juhendajate tööle võtmisel;
- keskkonnahariduslike õppeprogrammide juhendajate sotsiaalse staatuse parandamine, tuues välja tegevusvaldkonna kompleksuse ja ootused n-ö uutele tulijatele;
- riiklike regulatsioonide, toetus- ja arendusprogrammide väljatöötamise hõlbustamine ja kvaliteedi hoidmine.

Eesmärkide saavutamiseks loodi juhendajatele pädevusmodel ja digitaalne eneseanalüüsi töö-vahend koos õppematerjalide koguga, mis toetavad juhendaja pädevuste pidevat arendamist.

Pädevusmodeli loomise protsess

Pädevusmodel on koostatud EKHÜ eestvedamisel ja KIKi toetatud projekti „Juhendaja pädevus – keskkonnahariduse võti“ raames. Modeli loomiseks kutsuti kokku töörühm, kuhu kuulusid eksperdid Tartu Ülikoolist, Tallinna Ülikoolist, Eesti Hariduse Kvaliteediagentuurist, Eesti Bioloogiaõpetajate Ühingust ja keskkonnahariduskeskustest: Mirjam Burget, Elina Malleus-Kotšegarov, Helene Uppin, Grete Arro, Mihkel Kangur, Kaija Kumpas-Lenk, Annelie Ehlvest, Maarika Männil ja Inga Kangur, samuti projektijuht Aili Saluveer ja tegevuste koordinaator Krista Keedus. Töörühma nõustas ja toetas juht-rühm koosseisus Asta Tuusti, Liia Varend, Liisa Puusepp, Piret Eensoo ja Janika Ruusmaa.

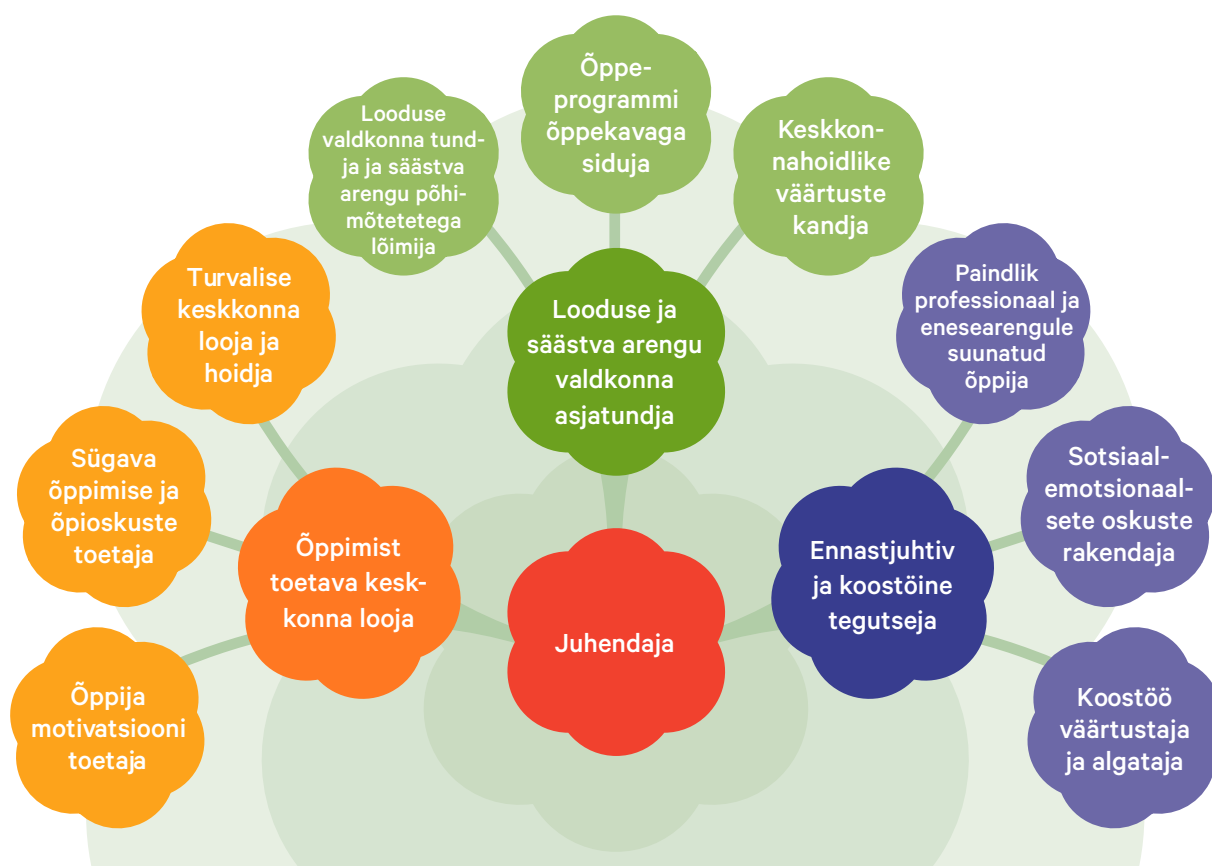
Pädevusmodel on töörühma kollektiivse töö autentne tulemus, mis lähtub ajakohastest teadus-põhistest teadmistest õppimisest ja keskkonnateadlikkuse toetamisest. Juhendajana käsitletakse selles mudelis isikut, kes korraldab ja juhendab keskkonnahariduslikke õppeprogramme sihtgruppi-dele ja osaleb programmiarenduses.

Pädevusmudeli struktuur

Loodud mudel kajastab keskkonnahariduslike õppeprogrammide juhendajatele olulisi pädevusi kolmes põhivaldkonnas:

- **õppimist toetava keskkonna looja** – juhendaja oskused korraldada ja juhendada õppeprogramme ja luua tingimused õpilastele õppimiseks;
- **looduse ja säästva arengu valdkonna asjatundja** – erialased teadmised ja oskused koos keskkonnahoidliku mõtte- ja käitumisviisiga;
- **ennastjuhtiv ja koostöine tegutseja** – juhendajat kui pädevat professionaali iseloomustavad hoiakud koos sotsiaal-emotsionaalsete oskustega.

Iga valdkond on omakorda kirjeldatud kolme pädevusena, mis täpsustavad juhendaja tegevusi ja taotlusi (joonis 1). Pädevuste kirjeldamisel aluseks olnud allikmaterjalid on toodud dokumendi viimases osas.

Joonis 1. Keskonnahariduslike õppeprogrammide juhendaja pädevusmudeli struktuur.

Keskkonnahariduslike õppe- programmide juhendajate pädevused

VALDKOND 1.

Juhendaja on õppimist toetava keskkonna looja

Juhendaja loob motivatsiooni toetava keskkonna, toetab teadusmõistete omandamist ja teadmiste pikaajalist meeldejäämist ning aitab luua õpitust tähendusliku terviku.

Õpilaste psühholoogilised baasvajadused on õppe käigus toetatud, nende õpioskused paranevad ning neil on turvaline.

Pädevus 1.1. Juhendaja on õppija motivatsiooni toetaja

Eesmärk: kogu õppeprogrammi jooksul on õpilaste psühholoogilised baasvajadused toetatud ehk nad tunnevad seotust, kompetentsust ja autonoomsust, mis on aluseks autonoomsele motivatsioonile.

Juhendaja on soe, toetav ja õppijate mõtetest huvituv ning püüab näha õpiolukordi õppija vaatenurgast. Ta leiab viise, et kaasata tegevusse kõik õppijad. Selleks järgib ta õppijate tempot ja rütmi, vajaduse korral kohandab õppetgevust, et see pakuks kõigile väljakutseid.

Ta pakub süvenemist võimaldavaid ülesandeid, mille fookus on samm-sammult teemades paremaks saamisel ja teemade sügavamal mõistmisel, mitte kiirel-veatul äratagemisel. Individuaalselt huvitavas teemasse süvenemist, katsetamist, eksimist ning arutlemist kalduvad pärssima tegevused, mis on üles ehitatud võistlusele, õpilaste võrdlemisele ning paremate, osavamate, kiiremate jms premeerimisele, seega väldib juhendaja võistlust-võrdlust ning paremusjärjestuse alusel parimate väljaselgitamist.

Juhendaja laseb õppijatel ise mõtelda, avastada ja katsetada ning aitab neil tegevusi ja teemasid nende endi vaatepunktist tähenduslikuna näha. Selleks toetab ta arutelusid nii õpilastel omavahel kui ka juhendajaga ning ei anna valmis lahendusi ega piirdu õige/vale hinnanguga, vaid nii õigete kui ka valede vastuste puhul on rõhuasetus arutelul, miks mingi lahendus või vastus on õige ning miks mingi lahendus on vale, ehk siis fookus on teema üle arutlemisel, mitte sellel, kellel on õige vastus. Ta võimaldab jagada eelarvamustevabalt ideid ja kogemusi, aktsepteerib õppijate emotsioone, ei eira ega pisenda neid.

Koostegutsemise reeglid on nii juhendaja kui ka õpilaste seisukohast põhjendatud, need on ühiselt läbi arutatud ja kokku lepitud ning vajaduse korral vaadatakse neid aeg-ajalt koos üle. Õppijad teavad, kust saada vajaduse korral tuge. Nad tunnevad, et nad on väärtuslikud ja nende panus – mõtted, ideed, lahendused – on oodatud.

Pädevus 1.2. Juhendaja on sügava õppimise ja õpioskuste arengu toetaja

Eesmärk: õpilastel tekivad uued kontseptuaalsed teadmised, mis jäävad neile pikaks ajaks meelde ning nad oskavad neid uutesse kontekstidesse üle kanda. Lisaks uutele valdkonnaalastele teadmistele arenevad ka õpilaste õpioskused.

Juhendaja on teadlik, kuidas toimub õppimise protsess, st kuidas tekivad ülekantavad ja püsivad teadmised ja oskused ning kuidas seda toetada. Ta kujundab õppeprotsessi selliselt, et õppijad saaksid uusi teadmisi varasematega siduda, milleks uurib ja aktiveerib iga mõiste puhul sisuliselt, mitte formaalselt õpilaste eelteadmisi ning võimaldab õppijatel pidevalt õpitut tõlgendada, laiendada ja teiste teadmistega siduda. Ta oskab soovitada õppimist toetavaid õpistrateegiaid ja toetab õpilaste metakognitiivseid oskusi ja teadmisi, näiteks aitab mõista, miks mingil viisil on kasulikum õppida kui mõnel teisel; aitab õpilastel oma õppimisviise teadvustada; aitab õpilastel märgata, kuidas nad mõtlevad (näiteks arutletakse teadusliku mõtlemise ja järeldamise erinevuse üle tavamõtlemisest) jm. Ta loob võimalusi uute teadmiste korduvaks ununemiseks ja meenutamiseks, et anda võimalus teadmistel kinnistuda. Olulisi teadmisi õpitakse läbisegi (mitte teemade kaupa), tulles iga olulise teadmise juurde tagasi, kuna sellisel viisil on vaja pidevalt teadmisi uues kontekstis taas meenutada. Uute ja tajuliselt mittehoomatavate mõistete tekkimiseks on ülesannetesse kavandatud nn tõhusaid vigu, mis võimaldavad õpilastel esmalt mõelda, katsetada, eelteadmisi aktiveerida ja eksida. Õpiülesanded eeldavad õppijatel õpitavaga tegelemist, näiteks vastuolude üle mõtlemist, järeldamist, küsimist, analüüsi, sünteesi, põhimõtete iseseisvat avastamist ja sõnastamist, teadmiste rakendamist uues kontekstis jm.

Programmi on planeeritud aeg süvenemiseks ja mõtlemiseks. Iseseisva pusimise kõrval on rõhuasetus dialoogil ja grupiaruteludel, sh üksteiselt selgituste ja näidete küsimisel, üksteise mõtete edasiarendamisel ning arutelul, miks mingi lahenduskaik on õige või vale.

Pädevus 1.3. Juhendaja on turvalise keskkonna looja ja hoidja

Eesmärk: õppimine on nii füüsiliselt kui ka sotsiaal-emotsionaalselt turvaline ja kohandatud õppijate vajadustega.

Juhendaja teeb eeltööd, et tagada programmi turvalisus. Ta hindab võimalikke programmi toimumise keskkonnast tulenevaid riske ning planeerib vastavad tegevused nende maandamiseks. Juhendaja arvestab osalejate füüsiliste baasvajadustega (nälg, janu, temperatuur jne) ja võimaluse korral tegeleb nendega juba programmi planeerimise järgus koostöös õpetajatega. Programmi alguses tutvustab ta ohutuspõhimõtteid ja aitab õppijatega koos luua kokkulepped, mis tagavad turvalisuse. Ta tuleb toime ootamatustega, oskab kiiresti reageerida, otsustada ja olukordi lahendada.

Juhendaja küsib eelnevalt teavet osalejate eelistuste ja (eri)vajaduste kohta ning arvestab nendega programmi juhendamisel ja kohandab õppeprotsessi vastavalt. Eelinfo puudumise korral teeb ta programmi toimumise ajal õpilaste vajadustest ja olukorrast sõltuvalt muudatusi. Ta omab teadmisi laste sotsiaal-emotsionaalset arengust ning lähtub sellest erinevas vanuses õppegruppidega tegevuste planeerimisel. Ta aktsepteerib erinevaid tundeid (näiteks hirm putukate ees, vastikus kalalõhna suhtes, kurbus loomanahkade vaatamisel, ärevus elurikkuse kao pärast jm), mida programmi tegevused õpilastes esile kutsuvad, ja toetab nendes olukordades õpilasi emotsioonide reguleerimisel. Seda toetavate strateegiate arendamiseks soodustab juhendaja arutelusid, kogemuse ümbersõnastamist, vaatenurga muutmist ja hirmu objekti paremat tundmaõppimist. Ta leiab igale õpilasele sobiva koostööviisi. Sellisel viisil toetab juhendaja ka õpilaste psühholoogilisi baasvajadusi ning seeläbi omakorda autonoomset motivatsiooni.

VALDKOND 2.

Juhendaja on looduse ja säästva arengu valdkonna asjatundja

Juhendaja toetab uute keskkonnaalaste **teadmiste, oskuste ja hoiakute kujunemist ning kinnistumist** õpilastel, samuti õpilaste eelteadmiste sidumist programmi käigus käsitletavaga.

Õpilased omandavad ja kinnistavad keskkonnaalaseid teadmisi, oskusi ja hoiakuid ning oskavad põhjendada oma keskkonnaalast käitumist.

Pädevus 2.1. Juhendaja on looduse valdkonna tundja ja säästva arengu põhimõtetega lõimija

Eesmärk: juhendaja on oma ainevaldkonna ekspert, kes tunneb süvitsi nii programmis käsitletavaid teemasid, konkreetseid liike/objekte kui ka laiemat konteksti, samuti säästva arengu põhimõtteid ning suudab neid siduda süsteemseks tervikuks.

Juhendajal on sügav huvi ja põhjalikud teadmised konkreetsetes loodusteaduslikus valdkonnas. Ta on kursis usaldusväärse ja asjakohase keskkonnainfoga ning oskab leida vajalikku ajakohast usaldusväärset informatsiooni. Ta hoiab ennast kursis oma valdkonna uusimate teadusuudistega, jälgib erialakirjandust, samuti teab levinud väärinfot ja oskab sellele tähelepanu pöörata. Juhendaja on valmis avatult ja sügavalt arutlema oma valdkonna teemadel, vastama keerukatele ja ilma ainuõige lahenduseta (nn nurjatuid probleeme puudutavatele) küsimustele.

Juhendaja suunab arusaamisele, kuidas on tervik ja üksikud komponendid omavahel seotud, aitab mõista komplekssete süsteemide (nt kliima) omadusi, näiteks emergentsust (tervikul ilmnevad omadused, mida süsteemi elementidel pole), tagasisidemehhanisme jne. Ta oskab lõimida loodusteaduslike teemadega sotsiaal-kultuurilisi ja majanduslikke aspekte. Ta arvestab väärmõistete rolli uute teadmiste kujunemisel ja jälgib, et need ei jääks domineerima.

Juhendaja selgitused on teaduspõhised, ta eristab teaduspõhist ja mitte-teaduspõhist (nt folkloorset, anekdootlikku, isiklikul tunnetusel põhinevat) materjali, tava- ja teadusmõisteid ning oskab vajaduse korral viidata oma väidete allikatele ning arutleda erinevate allikate usaldusväärset üle. Ta tunneb teadusliku teadmise peamisi tunnuseid (süsteemne, kontrollitav, korratav), mõistab teadusuuringu struktuuri (küsimus, hüpotees, vaatlus/eksperiment, analüüs, järeldus) ning võimaluse korral harjutab koos õpilastega teaduslikku arutlemis- ja uurimisprotsessi.

Pädevus 2.2. Juhendaja on õppekava õppeprogrammiga siduja

Eesmärk: õppeprogramm on õpilastele ja kooliõpetajatele tähenduslik ja toetab õppetööd, sest on kooskõlas riikliku õppekavaga, lõimib erinevaid ainevaldkondi ning seotub konkreetsete õppeprogrammiga osalevate õpilastega ja nende õppetööga koolis.

Juhendaja tunneb riiklikku õppekava, sh tunneb nii loodusainete ainevaldkonna õppesisu, seatud õpitulemusi kui ka õppekava üldosa (lähivad teemad, pädevused jms), ning lähtub sellest programmi koostamisel ja juhendamisel. Ta teeb aktiivset, individuaalset ja vajaduspõhist koostööd õppeprogrammi tellinud kooliõpetajaga, et tagada õpilaste parim võimalik ettevalmistus programmis osalemiseks, tõhus õppimine programmi vältel ning kinnistamine pärast programmi. Ta võtab juhendamisel arvesse õpilaste ainealaseid eelteadmisi ja kogemusi ning seda, mis on nende jaoks sel hetkel koolitöös aktuaalne. Selleks peab ta eelnevalt nõu kooliõpetajaga õppeprogrammi rõhuasetuste ja õpilaste valmisoleku üle.

Juhendaja aitab õpilastel mõista õpitavat suuremas loodusteaduslikus tervikus, tehes nähtavaks eakohaseid seoseid teemade, valdkondade ja nähtuste vahel, sh kestliku arengu põhimõtetega. Ta loob mõtestatud seoseid programmi sisu, koolis õpitava, õpilase isiklike kogemuste ning õppekeskkonna (ekspositsioon, õpperada vm) vahel.

Juhendaja loodud õpitegevused on tähenduslikud nii temale kui ka õpilastele. Ta oskab selgitada, miks on oluline käsitletavaid teemasid tunda, ning oskab neid seostada nii laiema konteksti kui ka õpilase varasemate kogemuste ja teadmistega.

Pädevus 2.3. Juhendaja on keskkonnahoidlike väärtuste kandja

Eesmärk: õppeprogrammiga osalemine kujundab õpilaste keskkonnateadlikkust ning valmisolekut keskkonnahoidlikult tegutseda.

Juhendaja väärtustab kestlikku ja õiglast maailmavaadet, austades nii kõigi inimeste kui ka teiste liikide iseväärtust, vajadusi ja õigusi kogu planeedil. Ta mõistab, et loodus sisaldab inimest, mitte ei ümbritse teda. Juhendaja toetab ka õpilastes kogemusliku ja emotsionaalse seotustunde tekkimist loodusega. Ta leiab viise selleks, et õpilastel oleks aega ja võimalust erinevate looduskogemuste tekkimiseks, näiteks loodusega seotud positiivsed emotsioonid (ilu kogemine, imetus, poolehoid, üllatus, aukartus jm); adumine, et ollakse osa looduse süsteemidest ning nendega lahutamatu seotud, mitte väljaspool neid; ning arusaam, et iga liik on iseväärtuslik ja austust vääriv ning loodust ei pea nägema ressursiallikana.

Juhendajale on omane süsteemne ja kriitiline mõtlemine kestlikkuse kontekstis, sh võime ära tunda, et see, mis on meid siia toonud, ei vii meid enam edasi. Ta oskab ette kujutada tuleviku alternatiivseid stsenaariume (näiteks lähtuvalt tasaarengu, säästva arengu vms põhimõtetest) ning samme nende saavutamiseks. Ta toetab õpilaste oskust hinnata kriitiliselt ühiskonnas toimuvaid muutusi. Ta aitab õpilastel mõista, kuidas on seotud tulevik ja meie praegune eluviis, paremat tulevikku ette kujutada ning mõelda, kuidas seda saavutada.

Juhendaja näitab oma isikliku eeskujuga (tegudes, aruteludes, küsimustes ja põhjendustes), kuidas keskkonnateadlikult toimida. Ta teeb ise seda, mida õpetab, ja usub sellesse ning kasutab oma töös keskkonnahoidliku käitumise ilmetamiseks näiteid ja ebanäiteid. Ta püüdleb selle poole, et ka õpilased mõistaksid, kuidas toimivad ja on omavahel seotud looduslikud, sotsiaal-kultuurilised ja majanduslikud süsteemid, et nad (keskkonna)probleeme mõtestades ja lahendades arvestaksid süsteemide kompleksusega ning teeksid sellest lähtudes igapäevases elus keskkonnahoidlikke valikuid.

VALDKOND 3.

Juhendaja on ennastjuhtiv ja koostöine tegutseja

Juhendaja on ennastjuhtiv, enda heaolu väärtustav ja enesearengule suunatud professionaal, koostöö eestvedaja ja hea meeskonnaliige.

Õpilastele on juhendaja inspireerivaks eeskujuks nii erialasest vaatenurgast kui ka inimesena.

Pädevus 3.1. Juhendaja on paindlik professionaal ja enesearengule suunatud õppija

Eesmärk: juhendaja tuleb oma tööga hästi toime ning tegeleb pidevalt enesearenguga, otsides ja kasutades võimalusi, et parandada nii oma teadmisi sisuvaldkonnas kui ka õpetamisoskusi.

Juhendaja on iseseisvalt tegutsev professionaal, kes võtab (oma alal) vastu uusi väljakutseid ja pakub välja lahendusi, püstitab endale ülesanded ning viib need ellu. Tal on head metakognitiivsed oskused ehk ta on teadlik oma mõtlemise ja õppimise protsessist, analüüsib ja suunab seda ning on võimeline end n-ö kõrvalt vaatama ja endale nõu andma.

Ta kogub süsteemselt ja pidevalt oma tööle tagasisidet, eristades fakte hinnangutest. Enesearengu, parema tööalase soorituse ja koostöö huvides võtab arvesse tagasisidet ja vajaduse korral muudab oma käitumist. Juhendaja analüüsib süsteemselt oma tööd ja määrab kindlaks õppimisvajadusi ning kavandab sellest lähtudes oma professionaalset arengut, arvestades seejuures ka organisatsiooni sihte ja võimalusi. Ta on arengule suunatud mõtteviisiga ning teab, et kuna õpetamisega seotud teadmised uuenevad pidevalt, tuleb õpetamiseks kogu aeg juurde õppida ja oma seisukohti ümber hinnata.

Juhendaja hindab kõrgelt kolleegidega koosõppimise võimalusi. Teiste programmide vaatlemine, toetav ja konstruktiivne tagasisidestamine ning arutelud kolleegidega on töö loomulikuks osaks. Ta osaleb aktiivselt õppeprogrammide arenduses, samuti organisatsiooni ja kogu valdkonna arendustegevustes. Juhendaja panustab järelkasvu kujundamisse, olles valmis võtma ka mentori rolli.

Pädevus 3.2. Juhendaja on sotsiaal-emotsionaalsete oskuste rakendaja

Eesmärk: juhendaja on eneseteadlik suhete looja ja hoidja: tal on koostööd väärtustavad uskumused, ta kasutab emotsioonide juhtimiseks heaolu toetavaid strateegiaid, on ettetulevates olukordades paindlik, tähtsustab ja uurib osaliste seisukohti ning pöörab tähelepanu enda vaimse tervise hoidmisele.

Juhendaja on teadlik, et emotsioonidega toimetuleku oskused on arendatavad. Ta harjutab töö-situatsioonides enda teadlikkust emotsioonidega toimetuleku strateegiatel ehk märkab, millised õpetamise olukorrad tekitavad temas rohkem negatiivseid emotsioone, kuidas ta nendes olukordades reageerib ja kuidas see õpilasi mõjutab. Ta püüab teadlikult kasutada emotsioonide reguleerimise

strateegiaid, mis aitavad rohkem kaasa hea enesetunde püsimisele (nt pakub mõttes endale välja edasised sammud, mida selles olukorras teha; ei võimenda mõttes olukorda selle peale pidevalt tagasi mõteldes; raamistab endale mõttes olukorra ümber nii, et see aitaks mõista võimalikke õppimiskohti).

Juhendaja on empaatiline ehk aktsepteerib mitmekülgseid perspektiive ning kasutab erinevaid strateegiaid teiste vaatenurga võtmiseks (küsimuste küsimine, enda seisukohtade teadlik pidurdamine, veenmise tagasihoidmine jm). Ta lahendab ettetulevaid probleeme koostööd hoidval ja soodustaval viisil (sh püüab mitte kasutada suhtlusolukordades probleeme esilekutsuvaid või võimendavaid lahendusi, nt liiga kiire järelduste tegemine, kärsitus, vahelesegamine, süüdistamine, ning püüab jõuda kõiki osalisi rahuldava lahenduseni).

Juhendaja teab, kuidas vaimne ja füüsiline tervis on omavahel seotud ning kasutab erinevaid võimalusi nende hoidmiseks.

Pädevus 3.3. Juhendaja on koostöö väärtustaja ja algataja

Eesmärk: juhendajad on teadlikult koostöised, mis väljendub nii nende programmide loomises, ettevalmistamises ja juhendamises kui ka koostöös kolleegidega (sh osalemine professionaalsetes võrgustikes).

Juhendaja peab koostööd oluliseks ning kaasab teisi (kolleege, koostööpartnereid jt) ideede ja lahenduste leidmiseks. Ta väärtustab kolleegide tööd ja lähtub nende materjalide kasutamisel eetilistest põhimõtetest (sh kasutab korrektset viitamist), samuti ootab seda oma teadmiste ja materjalide jagamisel ka teistelt. Juhendaja osaleb õpikogukondades ja koostöövõrgustikes, samuti valdkonda populariseerivatel sündmustel ja projektides.

Juhendaja teeb uue programmi loomisel ja katsetamisel või käivitamisel koostööd kolleegide (koostöövõrgustiku liikmed, teised juhendajad) ning programmi sihtgrupiks olevate õpilaste ja nende õpetajatega, vajaduse korral lähtub ka rahastaja perspektiivist. Konkreetse õppeprogrammi planeerimisel ja juhendamisel huvitub ta kooliõpetaja/kooli vaatenurgast, arvestab sellega ning teeb õpetajatega koostööd. Ta selgitab välja kooli ootused, täpsustab eesmärgid ja vajaduse korral kohandab koostöös programmi.

Juhendaja planeerib õppeprogrammidesse koostöiseid tegevusi õpilaste vahel. Ta arvestab sellega, et õpilased ei pruugi iseseisvalt osata efektiivselt koostööd teha ning ehitab õppetegevuse üles, toetades õpilaste iseseisvat koostööoskust järk-järgult oma toetust vähendades. Juhendaja kaasab õpetajat programmi jooksul, näiteks delegeerib toetavaid tegevusi ja palub vajaduse korral abi. Ta küsib pärast õppeprogrammi sisulist tagasisidet nii õpetajalt kui ka õpilastelt ning kasutab saadud mõtteid programmi parandamiseks.

Kasutatavad mõisted

Autonoomne motivatsioon – motivatsiooni tüüp, mille puhul indiviid (nt õppija) tegutseb kas sise- misest, integreeritud või identifitseeritud regulatsioonist lähtuvalt. Teisisõnu – ta tegutseb, kuna tunneb kas huvi tegevuse vastu või on tegevus tema perspektiivist mõtestatud, vajalik ja/või väärtuslik, või läheb tegevus kokku tema minapildiga. Autonoomse motivatsiooni puhul on õppimine üldjuhul sügavam ning õppimisega seotud emotsioonid positiivsemad; autonoomse motivatsiooni aluseks on rahuldatud psühholoogilised baasvajadused.

Ebanäide – vastandnäide; kasutatakse, et aidata õppijal mõista, mis õpitav nähtus on ja mis see ei ole. Ebanäide aitab nähtust defineerida, tuues välja tunnuseid, mis nähtust ei iseloomusta (näiteks tuuleenergia on taastuv loodusvara, aga turvas ei ole, sest see ei taastu inimese eluea jooksul).

Keskkonnaharidus – teadmiste, oskuste, hoiakute ja väärtushinnangute süsteem, mis teadvustab loodus-, majandus-, sotsiaal- ja kultuurikeskkonna seoseid, lähtudes säästva arengu kontseptsioonist. Keskkonnaharidus tegeleb looduskeskkonnas valitsevate seoste ja mõjude, sh inimtegevuse mõju teadvustamisega lokaalses ja globaalses kontekstis.

Keskkonnahariduslik õppeprogramm ehk keskkonnaharidusprogramm – aktiivõppe vorm, mille kaudu omandatakse looduse- ja keskkonnaalased teadmised ja oskused ning kujundatakse keskkonnasõbralike väärtushinnangute süsteem. Programm toimub kindla ajavahemiku kestel organiseeritud õpitegevuste kaudu.

Keskkonnaharidusliku õppeprogrammi juhendaja – isik, kes kavandab ja juhendab keskkonnahariduslikke õppeprogramme sihtgruppidele ning kellel on selleks vajalikud teadmised, oskused ja väärtushinnangud.

Keskkonnateadlikkus – inimese ja keskkonna vahelise suhte ja vastastikuse mõju mõistmine ning valmisolek neid oma tegevuses arvestada; keskkonnateadlik inimene lähtub oma otsustes teaduslikult tõendatud seisukohtadest ja asjakohasest keskkonnainfost.

Keskkonnahariduskeskus – organisatsioon, mis kujundab keskkonnateadlikkuse arengut soodustava õppekeskkonna. Loodus-, keskkonna- või jätkusuutliku arengu haridusega tegelemine on sätestatud organisatsiooni põhimääruses, põhikirjas või asutamislepingus. Keskusel on alaline või hooajaline keskkonnaharidusega tegelev personal. Keskus võib kuuluda nii avalikule (riik, omavalitsus) kui ka erasektorile või vabaühendustele (MTÜd, SAd).

Kontseptuaalsed teadmised/mõistmine – teadmised, mille puhul õppija ei tea vaid fakte, ideid või meetodeid, vaid mõistab neid seostatult, funktsionaalselt ja organiseeritult, teab, mis kontekstis need on kasulikud või olulised, ning suudab neid uude konteksti üle kanda. Termin on pigem kasutusel matemaatikaõppes.

Metakognitsioon – õppija teadmised õppimisprotsessi kohta ning enda õppimise (sh õppimise alaprotsesside – mõtlemise, mälu, tähelepanu, motivatsiooni, emotsioonide jm) teadvustamine, planeerimine, jälgimine ja suunamine. (Vt põhjalikumalt <https://www.tlu.ee/sites/default/files/Instituudid/HTI/Blogimaterjalid/O%CC%83ppimise-abc.pdf>.)

Psühholoogilised baasvajadused – isemääramisteooria järgi toetab autonoomset motivatsiooni mistahes valdkonnas, sh õppimises see, kui keskkonnas on toetatud (*versus* ignoreeritud või pärsitud)

õppijate psühholoogilised baasvajadused: seotus (tunne, et kuulun teistega tähenduslikult kokku, olen grupis oodatud ja vajalik, meeldin teistele ja teised mulle); kompetentsus (tunne, et saan pingutust nõudvate ülesannetega hakkama; tunne, et arenen, saan paremaks; tunne, et mõistan maailma/reeglite toimimist) ning autonoomia (tunne, et minu tegevused on minu enda vaatenurgast mõtestatud ja väärtustatud; saan teha ise oma valikuid ja tohin olla see, kes ma olen; mu ideid kuulatakse).

Pädevusmudel – teatud tegevusalal või -valdkonnas tulemuslikult toimimiseks vajalike asjakohaste teadmiste, oskuste ja hoiakute süsteemselt kirjeldatud kogum.

Sotsiaal-emotsionaalne areng – sotsiaal-emotsionaalse pädevusega seotud komponentide areng, kus peetakse silmas näiteks enda emotsioonide reguleerimise ja emotsionaalse teadlikkuse arengut, teise perspektiivi võtmise oskuse arengut, kuid ka näiteks suhtlemisoskuste arengut, sh teiste kuulamine, meeskonnas töötamise oskus jne. Siin on oluline silmas pidada, et need oskused kujunevad järk-järgult ning seetõttu on näiteks algklasside lastel, kuid ka põhikooliõpilastel veel keerukusi, eriti uudes olukorras, enda emotsioonide ja suhete teadliku reguleerimisega. Täpsemalt aitab selle teemaga end kurssi viia näiteks raamatusarja “Õppimine ja õpetamine” vastavate peatükkide lugemine (suhtluspädevus ja sotsiaalne pädevus). https://haridus.ut.ee/sites/default/files/inline-files/edukoraamatkaanega_0.pdf
https://haridus.ut.ee/sites/default/files/inline-files/oppimine_ja_opetamine_3_kooliastmes_1.pdf.

Säästev ehk kestlik ehk jätkusuutlik areng – inimühiskonna arengu viis, mille puhul arvestatakse kõikide eluvormide vajadustega meie planeedil, tagades, et inimtegevus ei ületaks planeedi ökoloožiliste võimaluste piire. Säästev areng hõlmab nii üleilmseid kui ka kohalikke protsesse ja lähene-misviise, mida kasutatakse arengu toetamiseks või edu saavutamiseks jätkusuutlikul viisil.

Tõhusa vea disain – õpidisain, mille puhul õppijad suunatakse looma ja katsetama nende jaoks uudsete ja komplekssete probleemide esituse ja lahendusviise. Varem õppijad nende lahendusviisidega tuttavad ei ole. Kuigi selline protsess võib esialgu viia vigadeni õigete kontseptsioonide ja lahenduste loomisel, on meetodil varjatud tõhusus, mis on seotud vigade kasuliku rolliga õpiprotsessis. Disain on tõhus tingimusel, et järgneb asjakohane eksperdi/õpetaja sekkumine (st nt lahenduste arutelu koos eksperdiga), mis suudab õpilaste genereeritud kontseptsioonid ja lahendused konsolideerida ja kokku panna õigeteks teadmisteks. (Vt ka <https://www.manukapur.com/productive-failure/>.)

Õpikogukond – keskkond, kus juhendajad ja/või õpetajad saavad oma kogemusi jagada, analüüsida ja sellel viisil neid parendada.

Pädevusmudeli väljatöötamisel kasutatud allikad

Valdkond 1. Juhendaja on õppimist toetava keskkonna looja

Blakemore, S. J. (2008). The social brain in adolescence. *Nature Reviews Neuroscience*, 9(4), 267-277.

Malti, T., & Noam, G. G. (2016). Social-emotional development: From theory to practice. *European Journal of Developmental Psychology*, 13(6), 652-665.

Valdkond 2. Juhendaja on looduse ja säästva arengu valdkonna asjatundja

Bianchi, G., Pisiotis, U., & Cabrera Giraldez, M. (2022). *GreenComp The European sustainability competence framework* (No. JRC128040). Joint Research Centre (Seville site).

<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128040>

Mayer, F. S., & Frantz, C. M. (2004). The connectedness to nature scale: A measure of individuals' feeling in community with nature. *Journal of environmental psychology*, 24(4), 503-515

Tilbury, D., & Wortman, D. (2004). *Engaging people in sustainability*. IUCN.
http://aries.mq.edu.au/publications/other/Understanding_EfS/EngagingPeople.pdf

DeWitt, J., & Osborne, J. (2007). Supporting teachers on science-focused school trips: Towards an integrated framework of theory and practice. *International Journal of Science Education*, 29(6), 685–710. <https://doi.org/10.1080/09500690600802254>

Valdkond 3. Juhendaja on ennastjuhtiv ja koostöine tegutseja

Aus, D, Eisenschmidt, E. & Oppi, P. (2021). Öpiring kui õpetajate professionaalne õpikogukond koolis. Juhendmaterjal öpiringide käivitamiseks koolis. Tallinna Ülikool, haridusinnovatsiooni keskus.

Euroopa Komisjon (2022). ESCO oskuste samm. https://esco.ec.europa.eu/et/classification/skill_main

Garnefski, N., Kraaij, V., & Spinhoven, P. (2001). Negative life events, cognitive emotion regulation and emotional problems. *Personality and Individual Differences*, 30(8), 1311-1327.

Hindin, A., Morocco, C. C., Mott, E. A., & Aguilar, C. M. (2007). More than just a group: Teacher collaboration and learning in the workplace. *Teachers and Teaching: theory and practice*, 13(4), 349-376.

Jennings, P. A., & Greenberg, M. T. (2009). The prosocial classroom: Teacher social and emotional competence in relation to student and classroom outcomes. *Review of Educational Research*, 79(1), 491-525.

Mérida-López, S., Extremera, N., & Rey, L. (2017). Emotion-regulation ability, role stress and teachers' mental health. *Occupational Medicine*, 67(7), 540-545.

Peaasjad MTÜ (2022). Vaimse tervise vitamiinid. <https://peaasi.ee/vaimse-tervise-vitamiinid>

Üldosa

Eesti Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 (2021). Haridus- ja Teadusministeerium. <https://www.hm.ee/ministeerium-uudised-ja-kontakt/ministeerium/strateegilised-alusdokumendid-ja-programmid#haridusvaldkonna-are>

Eesti Keele Instituut (2023). Haridussõnastik. <https://www.eki.ee/dict/haridus>

Euroopa Liidu Nõukogu (2018). Nõukogu soovitus võtmepädevuste kohta elukestvas õppes (2018/C 189/01). Euroopa Liidu Teataja. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=FR](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=FR)

Keskonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskava 2019–2022 (2018). Haridus- ja teadusministeerium, Keskkonnaministeerium. <https://envir.ee/kaasamine-keskkonnateadlikkus/keskkonnateadlikkus/keskkonnahariduse-ja-teadlikkuse-tegevuskava-2019>

Loodus- ja keskkonnahariduskeskustele nõuete seadmine (2016). Cumulus Consulting OÜ, Keskkonna- investeringute Keskus AS. https://kik.ee/sites/default/files/kik_uuringuraport__0.pdf

Pedaste, M., Leijen, Ä., Poom-Valickis, K., & Eisenschmidt, E. (2019). Teacher professional standards to support teacher quality and learning in Estonia. *European Journal of Education*, 54(3), 389-399.

Sala, A., Punie, Y., Garkov, V., & Cabrera Giraldez, M. L. (2020). *The European framework for personal, social and learning to learn key competence*. EUR 30246 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

ÜRO Euroopa Majanduskomisjon (UNECE) (2022). UNECE Säästvat arengut toetava hariduse strateegia. https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-09/unece_saastvat_arengut_toetava_hariduse_straategia.pdf